

ГЕОПОЛИТИКА СВЕТОСАВЉА КАО РАЦИОНАЛНА СИНТЕЗА КУЛТУРНИХ И ПОЛИТИЧКИХ УТИЦАЈА ИСТОКА И ЗАПАДА

Сажетак: У раду ће бити истражена важна константа у деловању и понашању Немањића, а посебно Светога Саве а која се тичала њихове одговорне националне и верске политике уобличене у геополитици светосавља. Били су спремни да зарад остваривања националних приоритета своју политику реално подесе постојећим међународним околностима и геополитичким приликама и да из често врло сложених и тешких околности извуку максимум за свој народ, жељан националне еманципације и ослобођења, у државном, црквеном и културном погледу највише. Најбољи пример таквог става и политике, је и стицање аутокефалности српске цркве на нивоу архиепископије 1219. године, са свим припадајућим правима њене аутономности.

Кључне речи: Свети Сава, геополитика, Немањићи, Византија, Римокатолицизам, Срби

Увод:

Свети Сава представља непоновљиви лик наше националне историје. Он је то био не само за свога времена бурног и бременитог разним историјским, геополитичким, верским, културним и националним искушењима, већ је то по нашем скромном суду и данас, представљајући парадигматичан пример како треба одговорно деловати на заштити и унапређењу државног, националног и верског интереса свога народа. Његово дело је вишеслојно и препуно примера правилног поступања, и јасних ставова, коме и чему треба дати предност у појединим периодима државног и верског живота српског народа. Када констатујемо да је његово дело слојевито онда мислимо на следеће његове димензије:

- он нам се појављује као изразити модернизатор државе и културног живота отуда у поднаслову назив „светац - цивилизатор”

* despotlj@stcable.net

- као утемељивач српске цркве и просвете
- као брижни делатник у сфери здравствене бриге народне
- градитељ и ктитор сакралних објеката
- дипломата и преговарач
- мисионар и визионар
- монах, подвижник и архиепископ
- писац и „псалмопевац“
- утемељивач државних закона и црквених канона
- интегратор и креатор националног идентитета српске државе и нације и још много таквих улога.

Просветитељска делатност Светога Саве, синхронизована је са тадашњим европским токовима просвећивања и модернизације. Али је у исто време креативно обогаћена и прилагођена српским државним, културним и верским специфичностима. Такву делатност просвећивања и модернизације уподобљавао је националним потребама, а не пуком жељом да подражава европске средњевековне узоре и трендове. Његово просветитељство је „нетипично јер је практично еманципаторско и национално-државно-црквено него што је теоријско и не може се подвести под просветитељство у школском смислу те речи“ или под филозофију.” (Нешковић Р., 2000: 293) Стога га историчар В. Ћоровић справом „сврстава у „свеце - цивилизаторе“ који су деловали потпуно с ону страну верског фанатизма и праксе владања голом силом”. (исто, 293) Дакле један већи део укупне делатности Светога Саве, посвећен је просветној и модернизаторској улози и о томе поред самих успеха сведоче и бројни истраживачи његовог дела, како домаћи тако и страни. „Неки аутори уверавају да он ипак није могао бити прави пустиножитељ јер је своју делатност подредио свом народу, а не богу. (...) Сава је напустио пустиножитељство у име општежитељства и тако постао политичар, али у црквеној одори.” (исто, 295) У великом броју они истичу управо овај аспект његовог рада, без жеље да умање другу мисију која се тичала монашке и верске делатности. Тај условни дуализам више је истицан због потребе јаснијег маркирања националног садржаја него ли у намери да се потцени овај други верски део. Ипак, морамо рећи да је оцена Светог Саве као „политичара у црквеној одежди” претерана и удаљена од његове стварне историјске улоге. *Тиме што је делао у корист народну није мање био монах и духовник. Узалудно је и покушавати да се оспори његова христоцентричност и монашка посвећеност. Напротив, његов рад је колико сложен и вишедимензионалан исто толико усклађен и међузависан. „Ово просветитељство у својој вишеслојности у основи је делатно, практично, а по садржини најпре национално-еманципаторско... Борећи се за националну еманципацију, националне институције, језик и културу, он је подстакао и усмерио изградњу идентитета и самосвести српског народа.”* (исто, 298-299)

Национално-еманципаторски потенцијал Савиног рада огледао се у јасној намери да оствари мисију ослобађања српске државе, и цркве, од преминације византијског цезаропапизма. Он је то чинио са намером да изврши диференцијацију српског националног идентитета у мноштву других који су би-

ли утопљени у тзв. *универзализам византијског комонвелта*. Таква намера била је утолико тежа за реализацију јер су јој се супротстављали вековни империјални интереси Византије која је настојала да сачува политичку и верску доминацију над просторима средњовековних српских жупанија (Зете и Рашке) пре свега. „Разумљиво и Номоканон има у основи идеал симфоније, али овде се доследније извлачи идеја равноправности цркве и државе, одбија се цезаропапизам, али и „источни папизам”, односно хегемонија цариградске цркве над националним црквама и државама.” (Нешковић Р., 303)

Сложеност такве мисије додатно је компликовала и верска компонента јер је у склопу постојећих геополитичких интереса било неопходно наћи спасоносну формулу ослобођења која би подстицала еманципацију српске државе (и владарске титуле великог жупана) и постизање статуса *српског краљевства*, а да са друге стране то не угрози стицање верског статуса аутокефалности, поготово што је насупрот свему томе стајала и друга конкурентска религијска и политичка стварност оличена у Римској цркви и западном политичком поретку моћи. „То је доба када су се на истом плану сукобила два схватања: универзалистичка идеологија Византијског царства, и идеја о суверености, сублимисана у светом краљевству.” (Бојовић Б, 1999: 355) Наиме, његова настојања добила су разрешење у виду изградње *домаће српске идентитетске подлоге*, као облика „посрбљавања” страних утицаја како тада снажнијих византијских тако и утицаја римског хришћанства, културе, уметности, градитељства и сл. „Отуда неки истраживачи (на пример, Н. Велимировић, Д. Оболенски, М. Ковачевић) говоре о тенденцији стварања српског хришћанства под именом светосавља.” (исто, 301.) О томе сведочи и Свети Николај Велимировић у предговору књизи Оца Јустина Поповића „Светосавље као философија живота”, када каже: „Светосавље није друго до Православно Хришћанство српског стила и искуства, изражено у богоугледним личностима, првенствено у Светом Сави Немањином.” док сам отац Јустин Поповић истиче аксиолошки и христолошки контекст светосавља, када каже: „Реците која је то наша историјска вредност, а да посредно или непосредно не води порекло од Светог Саве? (...) Светосавље, и као комплекс светосавских идеја и као комплекс светосавских метода, извири из Христа и Његовог Еванђеља.” (Поповић Ј., 1993: 105) Много узрастања и ширине нам треба да живимо у Светосављу, а не у идеологији која држи Светосавље у ропству и у њено име чини непримерене поступке. Отклон од етнофилетизма и политиканства, шовинизма и инађења воде ка Светосављу или хришћанству. Да подсетимо на речи оца Јустина Поповића из 1935. године „Дивно је бити Растков потомак по народности, али је стидно не бити његов потомак по јеванђелском револуционарству”. (С. Марковић, 2015: 161) Оригинални допринос тумачењу Светосавља дао и наш велики географ Јован Цвијић када истиче разлику Светосавља у односу на остале византијске религијске утицаје, а самим тим и на немерљив национални допринос Светог Саве у прилагођвању православља српским специфичностима и потребама. „Православна религија у областима византијске цивилизације другачијег је духа и смисла но православље св. Саве у патријархалним областима.” (Ј. Цвијић, 2010: 15)

Српско „распеће” између два центра хришћанске моћи:

Ту геополитичку сложеницу у којој је српски народ егзистирао на размеђу два интересно супротстављена хришћанска света, спознао је Свети Сава веома рано и сасвим јасно разумео да су хришћански - византијски свет и западни свет, повезани али не и нужно монолитни и хармонизовани. „Потпуно свестан положаја Србије на европским просторима и у оквиру хришћанских напетости и подела („Исток на западу и Запад на Истоку”), он је настојао да ту објективну разапетост превлада идејом отворености према Риму и Цариграду.” (Нешковић Р; 300.) Поменута отвореност и толерантност били су неопходан услов националне еманципације (која у себи обједињава подједнако значајне државне и црквене аспекте). Јер Свети Сава је деловао на више планова али је план постизања српске државне независности и аутокефалности цркве био приоритетан. *Ни један ни други циљ није могао постићи статичном политиком, искључивошћу и опредељивањем само за једну страну империјалних центара моћи. Управо у таквом рационалном али и реалном приступу почели су да се јављају први принципи и обриси геополитике светосавља.* „Још је Сава Немањић (свети Сава) означио *двојство културних утицаја* који су, тада као-подразумевајућа предност, обележавали геополитичку позицију Срба, омогућујући им да упоредо црпе благотворне утицаје са оба извора. Романска архитектура и византијско-српски стил живописања манастира показивали су да то двојство утицаја може бити *садржајна синтеза*, док су *дубровачки трговци, саски рудари и тевтонски витезови* српском друштву средњег века давали важне подстицаје, учинивши га *космополитским, у престижном значењу тог појма.*” (Д. Батаковић, 2018: 155) Чак и када је недвосмислено оптирао за православно хришћанство источне цркве, којој је културно и духовно припадао, никада није потцењивао значај очувања добрих односа са Римом, како због политичких потреба српске државе тако и због потребе и настојања премошћавања верских разлика које су све више делиле и удаљавале хришћански свет тога времена.¹ На крају крајева такву политику је диктирала како спољашња ситуација тако и само унутрашње устројство српске средњевијековне државе и цркве. „Немањино присвајање те првенствено приморске земље током 1180-тих било је веома значајно за историју средњевијековне српске државе. Пре свега, тиме је Рашкој припојена знатна мањина која је преко латинских бискупија на јужном Јадрану била подређена Римској цркви: тако се средњевијековна Србија у погледу религије и културе нашла на раскршћу између Византије и Запада.” Оболенски Д., 123)

Бити једностран и крут по питању сарадње са Римом значило је у битном сегменту угрозити виталне националне интересе српског народа пого-

¹ „Те разлике су морале остајати јаче како се Римска црква постепено ослобађала последњих остатака хришћанског јелинизма и развијала сопствени политички систем који је папи давао место које му је припадало у Цркви и наглашавао идеју васељенскости, али који је и бранио тезу о превласти духовне над световном влашћу, тезу коју Исток никад није могао да схвати.” Дворник Ф. (2009) Византија и римски примат, С. гласник, Београд, стр.15.

тово у периоду окупације Цариграда од стране Латина у периоду након четвртог крсташког рата 1204. године (крсташки и млеци).² За његову еластичност, и толеранцију у верско-политичким стварима карактеристичан је и слећи пример: „Он је затекао у Србији „еклезиастички дуализам”, односно двоструко крштење (грчко и латинско) и није радио на наглom разбијању тог стања. Његов однос према Риму није био једнозначан (...) он је био одан источној цркви, а пре свега националној српској цркви али није био ни противник папства.” (Нешковић Р.;302) „Тај еклезијастички дуализам огледао се у томе што је Немању крстио латински свештеник у његовој родној Дукљи, а затим га је још као дете „кризмао” или миропомзао грчки епископ Раса.” (Оболенски Д., 1991: 123) Наведено само потврђује да је српска држава под влашћу Немањића гајила један својеврсни *отворен приступ* према црквено-политичким питањима. Разумно и мудро, јер би другачија политика била супротстављена виталним националним интересима нашег народа. **Она је осцилирала између два ужарена и ратоборна језгра, покушавајући да остане национално државоцентрична.**³ Са једне стране изражена хегемонија Византије којој су Срби вековима скупо плаћали данак *државне и верске потчињености* а са друге експанзионистичка и агресивно настројена Западна Европа предвођена Римом и његовом идејом врховног верског и политичког примата.⁴ О томе Ж. Видовић справом каже: „Због таквих захтева Римска црква је током читаве своје историје долазила у сукобе са сувереним државама или државама које су настојале да свој суверенитет потврде и према Римској цркви. Прво са Византијом, а онда и са западним земљама, монархијама, и републикама, апсолутистичким и демократским.” (Димитријевић В., 2002: 85)

Политичке прилике тога времена веома често су налагале да српска страна заузме овакав отворен став и да сарађује са оба пола империјалне моћи, у зависности од тога који је у том периоду био доминантнији или који је могао више да донесе за српску ствар. „Реално процењујући политичку ситуацију на Балканском полуострву после крсташког освајања Цариграда, Стефан Немањић је водио рачуна о насталим променама и појачаном интересовању западних држава за збивање у овом подручју...” (Историја српског народа, 2000: 2999) Типичан пример такве ситуације је и крунисање Стефана, средњег сина Немањиног и великог жупана Рашког, који је тим чином обезбедио себи

² „Тако се крсташка војна претворила на крају у оруђе освајачке политике и окренула против хришћанске Византије. Стицај околности олакшао је овај заокрет и учинио да су се крсташки, мимо папине воље, ставили у службу млетачких интереса.” Острогорски Г. 1998, Историја Византије, Народна књига, Београд, стр.389

³ „Са Стефаном Немањићем као великим жупаном чинило се да је осигурана припадност Рашке Византијском културном комонвелту. Међутим, поглед српских провинција на Јадрану и даље је као у једанаестом веку, био усмерен према Риму и Западу. Немањин најстарији син, Вукан, владао је у њима као Краљ „Далмације и Дукље”. (Оболенски Д.1991., 132)

⁴ „Римско наглашавање апсолутног црквеног ауторитета, строга разлика између цркве која учи „ecclesia docens” (јерархија) и цркве која се учи „ecclesia discens” (ниже свештенство и мирјани) који треба једино да прима и покорава се...”Тор Ч. (2003)у Папски Рим и православни Исток, Ленто, Београд, стр.59.

краљевску круну а својој земљи признање и независност.⁵ „И Рим и Србија су имали користи од Стефановог крунисања. Нема сумње да је Стефан сада прихватио папу као врховну духовну власт и да је своје поданике подредио Римској цркви. (...) Свет је био уздржан и угрожен Четвртим крсташким ратом, али Стефан је, примивши краљевску круну од папе, својој земљи обезбедио легитимитет и независност.” (Оболенски Д., 146)

С обзиром да је Стефаново крунисање⁶ наилазило на различита контроверзна тумачења у каснијој што народној што црквеној и историјској рецепцији, инсистирајући углавном на ставу да Свети Сава није одобравао овај братов потез, навешћемо цитат из Теодосијевог „Житија Светог Саве” који на врло непосредан начин сведочи о његовом односу према овом верском чину са јасним политичким последицама. „Него као што сам ја ради вас влашћу свештенства и као глава цркве у Бога постављен, потребно је да се и онај који вама влада у Богу миром украси круном царства, а ово је и у вашу част и похвалу славу и величанство. (...) Пошто је тада био празник Христа Спаса и Бога нашега, свети сврши свеноћно појање са свима молитвама, служећи и божанствену литургију са свима епископима и игуманима и са многим свештеницима. И у време када треба да се освећује, узе к себи у свети олтар, у светињу над светињама, венцеименитога брата великог жупана Стефана, молитвама и мољењем Богу благословивши га, багреницом и бисером опасавши га и украсивши и венцем царства часну главу његову венчавши, и миром га помазавши, прогласи га за Богом самодржавна краља српског.” (Теодосије, 1992., 138)

Историографске и верске контроверзе о Савином односу према Римској цркви, наставиле су да се множе временски дубоко после ових наоко спорних догађаја. Њихово оспоравање је долазило далеко касније када је *српска православна црква, већ дефинитивно постала део Источне цркве* како по свом догматско-геолошком устројству тако и по еклисиолошкој и организационој структури. Овакве расправе пренебрегавају да је време о коме суде и пресуђују у геополитичком, међународном па и верском погледу било смутно, *када тињајући раскол још није доживео касније неповратне разлике*, које су довеле до фаталних подела по хришћанство, а које трају све до данас.⁷ Због тих накнад-

⁵ „У одговору на једно писмо Инићентија III, он је око 1199 изјавио да је као и његов отац, увек ишао „стопама” Римске цркве. Та двосмислена изјава довела је до позитивне реакције: Стефан је убрзо потом послао своје емисаре у Рим да од папе затраже краљевску круну за њега, а он се кваид про quo обавезује да ће се његова земља покорити папи.” (Оболенски Д, 145)

⁶ „У регистру Хонорија III сачувано је писмо које је Стефан Немањић том папи написао 1220; у њему пише и ово: „Баш као што вас сви хришћани воле и поштују и у Вама виде свог оца и господара, тако и ми желимо да нас сматрате оданим сином Римске цркве, и вас лично, уверени да ће Божији благослов и праведност, исти као и ваши, бити на видан начин подарени нашој круни и земљи.” Потпис на писму гласи „Stephanus Dei gratia totius Serviae, Diocliae, Tribuniiae, Dalmatiae ... rex coronatus.” (Оболенски Д. ;148.)

⁷ „Мало по мало, готово неприметно, супротности су постајале све израженије, а јаз се продубљивао. Рим и Цариград оштро су се сукобили око покрштавања Словена. Док су Моравски Словени, које су у хришћанство превели Кирило (Ћирило) и Методије, који су у осталом признавали надлежност Римске патријаршије у тој области, остали у надлежности Рима, папа Никола II није био довољно вешт да и Бугаре спречи да од византијског свештенства приме хришћанску веру.” Каплан М. 2008) Византија, Клио, Београд, стр.204.

них интерпретација многи су упадали у крајности искривљавајући своја тумачења прошлости и уподобљавајући их правоверним конфесионалним стандардима. О томе на врло јасан начин пише и Димитрије Оболенски када каже: „Неколико српских и руских аутора, приписујући свету на Балкану с почетка тринаестог века осећање разједињеног хришћанства које се појавило тек много касније, покушало је да сачува Савино православље на тај начин што ће га приказати као непријатеља Рима. Неки римокатолички писци, подстакнути супротном предрасудом, покушавали су да докажу да је Сава био привржен Римској цркви. Његова свесрдна оданост Источној цркви ван сваке је сумње, али постоје ипак разлози за веровање да он није био противник папства. (...) И даље, на Савин став према Риму морало је утицати и то што је у српским приморским областима било много католичког становништва. (...) и Стефанова политика, како у његовој земљи тако и ван ње, морала је да води рачуна о томе да је знатан број његових поданика, често најбогатијих и најкултурнијих, већ поколењима припадао Римској цркви. Нема разлога за сумњу да је и Сава попут свога брата бринуо о католичким грађанима српске краљевине.”(Оболенски Д., 151-152)

Геополитка свестосавља изнад истока и запада

Сви наведени примери јасно показују по нама важну константу у деловању и понашању *Немањића*, а посебно *Светога Саве*. *Та константа тицала се њихове одговорне националне и верске политике уобличене у геополитици свестосавља*. Били су спремни да зарад остваривања националних приоритета своју политику реално подесе постојећим међународним околностима и геополитичким приликама и да из често врло сложених и тешких околности извучу максимум за свој народ, жељан националне еманципације и ослобођења, у државном, црквеном и културном погледу највише. Најбољи пример таквог става и политике, је и стицање *аутокефалности српске цркве* на нивоу архиепископије 1219 године, са свим припадајућим правима њене аутономности. Такву прилику никако није желео да пропусти. Напротив, све што је касније чинио показује да је примарно водио рачуна о националним интересима. *Своју цркву и њену организацију поставио је тако да јој обезбеди максимална национална обележја*, „чистећи” је подједнако од оба утицаја којима је до тада била изложена. „Најважније од свега је то што је ситуација у погледу вере у Србији сада била много јаснија. Сава је могао слободно својој цркви да да национални карактер, могао је грчке епископе у својој земљи да замени својима, Србима, и да као против тежу утицају Рима у Приморју користи књижевност и богослужбену праксу засновану на старословенској традицији.” (Оболенски Д., 156) ***Геополитика свестосавља је стога рационална синтеза културних и политичких утиција Истока и Запада те национално и верски избалансирана политика која је уважавала реалности на терену, и тежила да буде изнад све дубљих подела које су индуковали велики верски центри моћи („ни Исток ни Запад, већ изнад Истока и Запада”).*** Бројни су примери неразумевања духа

тога времена и накнадног уношења властитих представа, стандарда или погледа о историјским актерима⁸. Реч је заправо о врло важној и неретко примењиваној *пракси контаминације историје* нашим садашњим погледима или идеолошким представама, како је то наглашавао познати француски историчар *Франсоа Фире*. Та искривљавања су у великој мери погрешна јер уместо да разјашњавају дух и време о којем просуђују, они уносе нове смутње и замагљивања приписујући историјским актерима властите ставове и погледе не тако ретко навијајући за неку од страна којој су и сами припадали уверени да тако на најбољи начин бране њене интересе. Зато је потпуно у праву Димитрије Оболенски када констатује следеће чињенице: „Видели смо да Сава није био непријатељ Рима и он је, вероватно попут свога брата, учовао да постоји било каква недоследност у признавању папског духовног ауторитета, ако не и његове канонске јурисдикције, и у истовременом примању посвећења црквене аутономије из руку патријарха и никејског цара. Видети у Стефану поборника латинских традиција у Србији(као што су га видели многи историчари) а у Сави бранитеља Православне цркве *значи поступити супротно доказима и занемарити оно осећање уједињеног хришћанства које је почетком тринаестог века још постојало на Балкану*” (исто, 156)

У геополитичком смислу *српске земље и Србија* су биле и остале лоциране у простору *контактне зоне* судара и сучељавања две хришћанске културне, духовне али и политичке традиције. Каснијим дубљим продором Османлија на европским континент тај простор ће добити још једну нову и компликованију димензију егзистирања. „Те зоне дотицаја су одлучиле о посебном положају балканских земаља, или прецизније, српских земаља, где су се смењивале локалне аутархије и синкретизми спољних утицајних струја. Била је то неизбежна последица средишњег положаја балканског потконтинента, смештеног између Мале Азије и Средње и Западне Европе, између средоземног басена и средњоевропске и источне низије, простор којим су пролазили саобраћајнице и путеви повезујући велике географске, политичке и културне целине.” (Бојовић Б., 335)

Оригиналан одговор *Немањића* за особености и противречности овога географско-просторног феномена могли би смо да назовемо *геополитика светосавља*. Његова суштина је садржана у ставу о *приоритетима српских националних интереса* који су по схватању *Немањића* увек стајали изнад интереса спољних фактора и сила (Византија, Ватикан, Османска империја и др.) ма колико они снажно условљавали нашу државну, црквену, и културну политику тога времена, што је неретко у каснијим периодима заборављала и запостављала наша политичка и интелектуална елита. Тај својеврсни „национални код” геополитике светосавља обликован је тако да фаворизује „сувереност краљевства *Немањића*”, на „уштрб византијског или папског уни-

⁸ „Зверства која су у Цариграду и другим местима починиле војске Четвртог крсташког похода без сумње су довела догле да срца многих Грка отврдну према Западу, али у многим деловима Балкана било је другачије: ту је, као што је један уважени медијавелист написао, „народ мало знао, а још мање марио за разлике између две цркве у ... наивно веровао да треба остати у добрим односима с оба велика хришћанска света.” (ОболенскиД., 156)

верзализма.” А као резултат такве *светосавско- немањићке геополитичке концепције и оријентације* „српска држава је из светог краљевства закорачила у конституционално царство које представља крајњу тачку владавине Немањића” (...) Као никада до тада, Србија је у 15 веку била више од земље на размеђу два света: космополитска, богата, убрзано се урбанизовала, са јаком централном влашћу и ефикасном управном влашћу;” (исто, 349)

Тако дефинисан геополитички простор Балкана као контактне зоне обременен у почетку само „грчко-латинским трвењем” а касније и отоманским уклињавањем, у највећем територијалном делу насељавао је управо српски народ. *Не само његов пуки опстанак него и потреба ослобођена и развоја, захтевала је једну мудру, уравнотежену и рационалну националну политику. А она је пронађена у избалансираном концепту геополитике светосавља.* „Идеологија једне државе могла би исто тако да се дефинише као вера у политички циљ. Резултат политичког деловања, које је започео Стефан Немања, омогућио је Србији да се једнако мудро сачува политичког туторства, како Рима и сила са његовог утицајног подручја, тако и црквене и политичке доминације Цариграда.” (исто, 357)

Кондезована у неколико својих темељних принципа, геополитика светосавља се испољавала као: еклисиолошки избалансирана, конфесионално доследна, државно одговорна, национално самосвесна, културно особена, идентитетски самосвојна, духовно христоцентрична, образовно заснована, просторно оријентисана и територијално реална политика, која је уважавала постојећа историјска ограничења али их је уједно зналачки трансцендирала на начин да за свој народ, државу и цркву избори највише слободе у задатом поретку геополитичке моћи.⁹

У контексту претходно дефинисаних геополитичких изазова у српској историји, по нашем суду, највише су Немањићи били способни да дају адекватне одговоре а међу њима најплодоносније *Свети Сава српски као „светац-цивилизатор”*. Отуда у наслову наше књиге појмовна кованица *геополитика светосавља*. Ма колико за ову прилику кондезовано образложена она сасвим сигурно на врло убедљив начин *обележава суштину Савиног деловања* али и историјску и националну величину *династије Немањића*.¹⁰ Из примера њиховог историјског постигнућа можемо да учимо и извучимо највредније поуке за наше деловање у актуелном временском хоризонту који није ништа мање међународно сложен и геополитички изазован. „Која је то Идеја коју ваља Срби да прате и даље развијају у XXI веку? Која друга Идеја може да буде, осим оне која га је хиљаду година успешно спроводила између Сциле и Харибде (Истока и Запада) и довела данас да своју православну, и хришћанску Идеју, опет пред собом сагледа, у радости унутрашње обнове, као могућност свога

⁹ Љ. Деспотовић (2019) Геополитик Светосавља, српско национално питање у историјском распону од крштене до природне Србије, Каирос, Сремски Карловци.

¹⁰ Ту чињеницу истиче и нама никако наклоњени аустроугарски историчар и политичар Бењамин Калај: „Тако је дакле Немања успео, да већи део српских земаља (осим Босне) уједини и да их од врховне византијске власти ослободи... С тим је Србија бар споља ступила у ред сувремених европских држава...” Историја српског народа, Чигоја штампа, Београд, стр.34-35.

Љубиша Деспотовић, Геополитика светосавља као рационална синтеза културних и ... опстанка.” (Јеротић В., 2002: 261) Светосавље је то „дрво живота које може да никне само из семена чуваног у плодном тлу историјског искуства, под топлим зрацима сунца историјске свести. Та историјска свет у Срба је Светосавски завет посебно обликован у Косовском завету.” (Видовић Ж., 2018: 188)

Закључак:

Управо се та свепрожимајућа нота **Светосавља**, која је хармонизовала целокупан национални, државни, верски, духовни и културни живот Срба свога времена протезала кроз беспуће векова све до наших дана, чинећи преко потребни *континуитет* српског националног и идентитеског бића. **Светосавље** је тај најдубљи камен нашег историјског трајања, и везивна нит постојања која нас је држала на окупу и онда када нам је биолошки опстанак долазио у питање. Када смо висили над безданима могућег нестанка и потонућа у ништавило без своје државе, властеле, школе и заштите. **Светосавље је дакле, главно обележје Крштене Србије**, којег нису заборављали чак ни они Срби који су стицајем тешких историјских околности били приморани на верску а потом и националну конверзију. Срби су као народ крштени у хришћанству много векова пре доласка Светог Саве у свој народ, али су тек са њим постали права **Крштена Србија**, као национална, језичка, културна, верска, духовна и државна заједница свих Срба ма где они живели у свету. Тако је било, а тако ће и бити док је Срба и Србије. Управо је **Светосавље** тај *исцељујући духовни благослов* који се вековима на нас изливао *на спасеније*, чак и онда када га нисмо били достојни. А наш је, још увек недосањани национални сан вођен **геополитиком Светосавља**, да се **Крштена Србија и Природна Србија** коначно сједине у будућности, а то је могуће постићи кроз привлачну силу геополитичке центрипеталности концепта геополитике Светосавља чија се снага националне обнове садржи у његовим носећим стубовима интеграције свесрпства:

1. биолошка подударност заснована на заједничкој ДНК генеалогiji Срба
2. етничка блискост и заједничка традиција
3. заједнички језик, и културна баштина изграђена на њему
4. очување историјски генерисаних религијских и конфесионалних особености Срба кроз секуларни модел националног јединства
5. демографски бенефити и обнова становништва
6. изузетна економска снага увећаног тржишта
7. значајан одбрамбено-војни потенцијал
8. избегавање, односно елиминација међусобних сукоба
9. привлачност за наше мањине у суседству
10. заједничка државна унија
11. увећана компактна територија, и уздизање Срба у значајан регионални геополитички фактор

Литература:

1. Arveler E. (1998) Politička ideologija vizantijskog carstva, F. Višnjić, Beograd
2. Bogdanović D. (1991) Likovi svetitelja, Trgoagent, Beograd
3. Bojović B. (1999) Kraljevstvo i svetost, Službeni list SRJ, Beograd
4. Bataković D. (2018) Zlatna nit postojanja, Catena Mundi, Beograd
5. Gavrić T. (2003) Papski Rim i pravoslavni istok, Lento, Beograd
6. Dvornik F. (2009) Vizantija i rimski primat, Službeni glasnik, Beograd
7. Dimitrijević V. (2002) Pravoslavna crkva i rimokatolicizam, Lio, Gornji Milanovac
8. Despotović Lj. (2010) Politički mitovi i ideologije, Kairos, Sremski Karlovci
9. Despotović Lj. (2019) Geopolitika Svetosavlja, srpsko nacionalno pitanje u istorijskom rasponu od krštene do prirodne Srbije, Kairos, Sremski Karlovci
10. Kaplan M. (2008) Vizantija, Klio, Beograd
11. Mileusnić S. (2000) Sveti Srbi, Prometej, Novi Sad
12. Nešković R. (2000) Srednjovekovna filozofija, Zavod za udžbenike, Beograd
13. Kalezić D. (2006) O Svetom Savi, Izdavački fond Arhiepiskopije beogradsko-karlovačke, Beograd
14. Obolenski D. (1991) Šest vizantijskih portreta, SKZ, Beograd
15. Obolenski D. (1991) Vizantijski komonvelt, Prosveta, Beograd
16. Ostrogorski G. (1998) Istorija Vizantije, Narodna knjiga, Beograd
17. Sveti Sava (2005) Sabrana dela, Politika, Beograd
18. Popović J. (1993) Svetosavlje kao filosofija života, Manastir Čelije, Valjevo
19. Slijepčević Đ. (1991) Istorija srpske pravoslavne crkve, Bigz, Beograd
20. Teodosije (1992) Žitije Svetog Save, SKZ, Beograd
21. Istorija srpskog naroda (2000) SKZ, Beograd
22. Jerotić V. (2002) Srbija i Srbi, između izazova i odgovora, Ars Libri, Beograd
23. Vidović Ž. (2018) Srbi u Jugoslaviji i u Evropi, Catena Mundi, Beograd
24. Kalaj B. (2010) Istorija srpskoga naroda, Čigoja štampa, Beograd
25. Marković S. (2015) Nacionalno bez odijuma, Pedagoški fakultet, Sombor
26. Cvijić J. (2010) Naučne sinteze, Imperija knjiga, Kragujevac

GEOPOLITICS SVETOSAVLJA AS RATIONAL SYNTHESIS OF CULTURAL AND POLITICAL INFLUENCE OF THE EAST AND THE WEST

Summary: This paper will try to show not only hagiographic testimony about the life and activity of St. Sava, but primarily to investigate and define the context in which he acted and that was fraught with political, religious, theological, geopolitical, cultural and many other important factors which determined, in a large segment, the meaning and the guidelines of life in medieval Serbian state and church. We will try to reconstruct the geopolitical vectors of encounter and collision of two centers of Medieval Christianity, Constantinople and Rome, torn and conflicted over the question of denominational and political power and primates. In such a defined context we will try to mark the main determinants of so-called geopolitics of Svetosavlje, as an attempt to define both state-building and the church content of

Љубиша Деспотовић, Геополитика светосавља као рационална синтеза културних и ...
independence of the Serbian people at the same time, forever crucified between two vectors
of collision of Christian world.

Key words: St. Sava, Serbs, geopolitics, Christianity, identity, Svetosavlje, The Middle Ages